

TRAKYA'DA M. S. III. ASIR BAŞLARINDAN KALMA GREK KİTABESİ

Doç. Dr. Z. TAŞLIKLIOĞLU

Tarihî değerleri tespit edilmek üzere Fakültemize zaman zaman gönderilen ve tetkiki arzu edilen muhtelif menşeli kitabeleri inceledikten sonra sayısını ve ehemmiyetini gözönünde tutarak, neşrine karar vermiş bulunuyoruz. Bunlardan birisi de aşağıda yazılı taştır. Bu kitabe, Tekirdağ Maarif Müdürü Bay Halis Kurtça tarafından, Tekirdağ Vilâyeti vasıtasile Fakültemizde tetkik edilmek üzere gönderilmiştir. Kitabe, Tekirdağ Gümrük iskelesinde sahilden 70 m. uzakta zahireci Mahmud'un 1952 yazında inşa ettirmekte olduğu zahire deposunun toprak kazısı sırasında 5,15 m. derinlikte çıkmıştır. Tespit edilen vaziyete göre, bir bina temelinin üzerinde bulunan bu taşın, daha 1,50 m. kadar derinde bulunduğu görülmüş ve bu eski temel kalıntıları kesiminde deniz kumlarına rastlanmıştır. Maarif Müdürü ile Ortaokul öğretmeni Hikmet Çevik'in yaptıkları incelemelere nazaran, bu kitabenin bulunduğu mahal, toprak altı enkazının sahile muvazi olarak uzandığı ve bu temellerin, eski rıhtım binasının temelleri olduğu kanaati hasıl olmuştur. Şu halde varılan müşterek kanaat, bu kitabenin, eski rıhtım inşası sırasında dışardan deniz yolu ile buraya getirilmiş olduğudur; ve esasen topladığımız malûmata göre, Tekirdağ Ordu Evindeki diğer tarihî eserlerin de, vaktile eski rıhtım inşası için bilhassa Petrinthos¹ şehrinden getirilmiş olduğu bilinmektedir.

Büyük zahmet ve külfetlere katlanarak, yurdumuza ve yurdumuz ilmine hizmette ellerinden geleni yapmak isteyen ve bizleri de bu yüksek alâkalarına davette büyük bir gayret gösteren sayın amatör arkadaşlarımıza tatmin edici cevap verebilmek için bazı sualler sormak suretile kendilerini yormuş olduğumuzdan dolayı, bizi hoş

¹ Trakya'nın Marmara sahilinde mühim bir şehirdir. M.Ö. 559 tarihinde Samos'lular tarafından kurulmuş olup, meşhur Selymbria şehrinin batısında, denize doğru uzanmış olan küçük bir çıkıntının üzerindedir. Sonraları Herakleia ismini almıştır. Bugün Ereğli olarak anılır.

görmelerini rica eder ve memleket ilim ve irfanına karşı gösterdikleri yüksek ilgiden ötürü bilhassa teşekkürü borç biliriz.

Kitabe, 2,50 m. boyunda ve 0, m. 41 çapında mermerden yapılmış bir Mil taşı üzerindedir. Bize gönderilen kopyaya göre, metin aşağıda gösterilen şekildedir :

ἀγεθῆι τύχηι
 Αὐτοκράτορσιν
 Σεπτίμιω Σεουήρω
 Περτίνακι Ἀραβικῶ
 5 Ἀδιαβηνικῶ Παρ-
 θικῶ μεγίστω κα-
 ἰ Αὐρηλίω Ἀντω-
 νίνω Σεβαστοῖς
 καὶ Πουβλίω Σεπτί-
 10 μίω Γέτα Καίσαρι
 ἡ νεωκόρος Περιν-
 θίων πόλις.
 μείλιον.

Tercümesi :

“İyi talihle (uğurlar olsun). Arabistan’da, Adiabene’de, Parthia’da zaferler kazanan en büyük İmparator Lucius Septimius Severus Pertinax’ın ve İmparator(Marcus) Aurelius Antoninus (Caracalla)nın ve Caesar Publius Septimius Geta’nın şereflerine İmparatorlar’ın mâbedine malik olan Perinthos şehri [bu taşı diktirmiştir]. Bir Mil.

Bu kopya iki bakımdan şüpheli görünüyor :

1) 6 ncı satırın sonunda καὶ kelimesinin satır sonu kesilişi usulsüzdür.

2) “Aurelius”tan evvel “Marcus” praenomen’inin bulunmaması bizi tereddüde düşürüyor. Bu iki aksaklığın giderilmesi için 6 ncı satırın sonunda bir (ι)nın kaybolduğunu ve 7 nci satırın başında görülen çizginin M harfinin son bacağı olduğunu tahmin ediyoruz. Buna göre, metnin doğrusunun κα [ι]M. Αὐρηλίω olması kuvvetle muhtemeldir. Bu tahminimizin kesinleşmesi hususunda, şimdilik fotoğraf kâfi gelmediğinden, kitabeyi yerinde tetkik etmek lâzımdır.

Kitabenin tarihî değerine gelince :

İmparator Severus ile İmparator Caracalla'ya verilen sıfatlar, bize kitabenin M.S. 198 ile 209 yılları arasında yazılmış olduğunu gösteriyor.

Kitabenin 11 nci satırında Perinthos şehrinin bir Neokoros sıfatı bahis mevzuudur. Bu sıfatın tarih boyunca geçirmiş olduğu safhalara kısaca temas edersek, neşrini yaptığımız kitabenin bulunduğu şehrin tarihî vaziyetini daha çok aydınlatmış oluruz.

Gerek edebî kaynaklarda, gerekse kitabelerde türlü şekillerde yazılan "Neokoros" kelimesinin hakikî mânası "mâbedi süpüren", "mâbede bakan kimse" demektir. Bu kelimenin ifade etmiş olduğu klâsik mânayı, Euripides, İon adlı tragedia'sında² kullanmış, fakat yukarıdaki şekli ile kaydetmemiştir.

Bu tragedia'da rahip İon'un, mâbedin hizmetinde bulunmak, onu süpürmek, temizlemek gibi gördüğü işler, Euripides tarafından, Φοίβου ναοὺς θεραπεύω ve τὸν νεανίαν, ὃς τὸνδ' ἔσαιρε ναόν şeklinde ifade edilmiştir ki, bu ifadeden Neokoros kelimesinin hakikî mânası gayet vazıh olarak anlaşılmalıdır.

Eski müelliflerden Suidas³, bu kelimeye müphem olarak "memur" mânasını vermektedir. Her nekadar Neokoros kelimesi M.Ö. 2 nci asrın ikinci yarısında Delphoi kitabelerinde memur anlamında tesadüf edilmekte ise de, bilâhare Anadolu'nun muhtelif şehirlerinde bu sıfatı taşıyan kimselerin hem rahip, hem de mâbedin koruyucusu vazifesile iş gördükleri tespit edilmiştir⁴. Aynı kelimenin, daha muahhar zamanlarda, daha yüksek ve daha asîl bir mâna kazanmış olduğu görülüyor. Neokoros'lar bu son devirlerdeki faaliyetlerinin hâtıralarını uzun müddet yaşatabilmek için, hattâ vakıflar bile yapmışlardır⁵. Neokoros sıfatı, bilhassa Anadolu'da bir tebci unvanı olarak kullanılmış ve bu unvanı alanlar arasında cemiyetin en yüksek sınıfından bazı kimselerin de isimlerinin geçtiği görülmüştür⁶. Hattâ ἀρχινεωκόρος⁷, πρεσβύτατος νεωκόρος⁸, κράτιστος νεωκόρος⁹

² Eurip. İon, 82 v.d.

³ Suidas, 740.

⁴ Sylloge³, 981; IGR VII, 3498.

⁵ CIG. 5997, 6002; BCH. XI, 387; Sylloge³, 898.

⁶ CIG. 3190, 3193, 3201.

⁷ Le Bas III, 842.

⁸ CIG. 5913.

⁹ CIG. 5996, 6001.

gibi rütbe gösteren sıfatların Neokoros kelimesine eklenişi, bize, bu kelimenin ifade ettiği vazifenin mânasının dereceli olabildiğini de gösterir.

Neokoros'luk Anadolu'da, müteakip asırlarda daha geniş bir mânâ alarak belli başlı bir vazifeyi, bir memuriyeti ifade etmekten de ileri gitmiş ve bütün bir şehre unvan olarak verilmeğe başlanmıştır. Meselâ, Ephesos ile Magnesia şehirleri, tanrıça Artemis'in Neokoros'u olmuşlar¹⁰. Aizanoi ise kendini Zeus'un Neokoros'u olarak göstermiştir¹¹. Hele İmparatorluk devrinde, İmparatora veya İmparatorlara ait herhangi bir mâbedi ihtiva eden bir şehre de bu sıfatın verildiğine şahit oluyoruz¹². Eyâletlere mahsus Caesar kültünde şehirlerin Neokoros'luğu mühim bir mesele teşkil etmiştir. Neokoros sıfatı, şehirlere Roma Senatosu tarafından verilen bir şeref unvanı olmuş ve hususî bir Caesar Kültü ile alâkalı tutulmuştur¹³. Şu halde, Roma İmparatorluk devrinde, bir şehir bu sığata, ancak büyük hizmetler mukabilinde, yani tanrılara, daha doğrusu tanrılaştırılmış İmparatorlara mâbetler inşa ettirmek suretile nail olabildi. Bu devirde bir şehir, İmparatorlar namına kaç mâbet inşa ettirmiş ise, o kadar sayıda Neokoros unvanına sahip olurdu. Bu bakımdan zamanla birçok Caesar mâbetleri inşa ettirmiş olan zengin şehirler "dis neokoros" yani iki kere Neokoros olmuşlardır¹⁴. Hattâ "tris"¹⁵ (üç kere), "tetrakis"¹⁶ (dört kere), "heksakis"¹⁷ (altı kere) Neokoros sıfatını almış şehirler de görülmekte ise de, bu Neokoros'lukların hepsinin birer İmparator ile ilgili tutulması biraz garip görüldüğü için, bazılarının herhalde mahallî tanrılara ait olduklarını kabul etmek yerinde olur.

Neokoros hakkında bu kısa izahatımızdan sonra Perinthos'ta bulunmuş bütün kitabeleri de gözönüne getirecek olursak, bun-

¹⁰ Acta Apostolorum, XIX, 35; Bendorf, Forshungen in Ephesos, I, 211; II, 163, nr. 40.

¹¹ Head, NH², 664.

¹² Hasluck, Cyzicus, 189.

¹³ CIG. 3148; IGR. I, 788.

¹⁴ Hasluck, Cyzicus, 189; BMC. Lydia, 259, nr. 146; CIG. 3146.

¹⁵ Head, NH² 576, 577; BMC. Lydia, 265, nr. 170, 171, 172, 173 v.d.

¹⁶ Pick, Corolla Numismatica für Head (1906) 234.

¹⁷ SEG. VI, 731; Karşl. E. Bosch, 1947 senesi Side kazılarında dair bir rapor, S. 68.

lardan bu şehirde, Neokoros'luğun Lucius Septimius Severus Pertinax zamanında, fakat Dis Neokoros'luğun, gene elde mevcut kitabelere nazaran, ancak Elagabalos zamanında (M.S. 218—222) yer almış olduğu meydana çıkar.

Kitabenin son satırından elde ettiğimiz malûmata göre, bu taş Mil taşı olup, Perinthos şehrinden bir Mil mesafede dikilmiştir. Perinthos'lular tarafından dikilen Mil taşlarının bu şehirden başlıyarak ölçümlerini beklemek tabiidir. Halbuki, Perinthos'un Tekirdağ'da değil, Ereğli'de olduğu malûmdur. Eğer, "bir Mil" kaydı Tekirdağ'dan, yani Bisanthe'den itibaren hesaplanacak olursa, o takdirde, ya Perinthos'un yerinin burası olduğunu veya burada ikinci bir Perinthos'un bulunduğunu kabul etmek keyfiyeti ortaya çıkacaktır ki, bu, tarih bakımından çok mühim bir hâdise olurdu. Ancak, yukarıda da tebarüz ettirdiğimiz gibi, bu taşın, Ereğli'den nakledilmiş olması kuvvetli bir ihtimal dahilindedir; ve bu hali kitabenin muhteviyatı bütün açıklığı ile teyit etmektedir.

